

TUG'RUQ PAYTIDA QON KETISH SABABLI O'LIM HOLATLARINING SUD-TIBBIY TAHLILI

Arabova Umida O'tkir qizi

Fazliddinova Mulkijahon Fazliddinovna

Shomurotova Ozoda Dusmamat qizi

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Davolash ishi fakultetining talabalari

Ilmiy rahbar: Boymanov Farxod Xolboyevich

Samarqand davlat tibbiyot universiteti, Sud tibbiyoti kafedrası dotsenti, PhD

+ 998 93 240 58 84/ arabovaumida40@gmail.com

Samarqand, O'zbekiston

Annotatsiya: *Tug'ruq paytida qon ketish (postpartum hemorrhage, PPH) ona salomatligi va hayoti uchun eng xavfli holatlardan biri bo'lib, perinatal mortalitetning yetakchi sabablari qatoriga kiradi. Postpartum qon ketish holatlari klinik jihatdan tezkor va samarali aralashuvni talab qiladi, aks holda ona o'limiga olib kelishi mumkin. Mazkur maqola tug'ruq paytida qon ketish oqibatida yuzaga kelgan o'lim holatlarini sud-tibbiy yondashuv orqali tahlil qilish, kasbiy xodimlarning qarorlari va amaliy harakatlarini baholash, shuningdek, klinik protokollar va standartlarga rioya qilinishini aniqlash masalalarini o'rganishga qaratilgan. Sud-tibbiy ekspertiza natijalari ona o'limi sabablarini aniqlash, tibbiy xatolik va kasbiy ehtiyotsizlikni farqlash, shuningdek, tibbiyot tizimida profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqishga imkon beradi. Maqolada qon ketish sabablari, klinik belgilari, tezkor diagnostika va davolash amaliyotining sud-tibbiy talqini, shuningdek, tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligi bilan bog'liq huquqiy jihatlar keng yoritilgan. Tadqiqot natijalari ona xavfsizligini oshirish, klinik xatoliklarni kamaytirish va akusherlik amaliyotida tizimli nazoratni ta'minlashga xizmat qiluvchi tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.*

Kalit so'zlar: *tug'ruq, qon ketish, ona o'limi, postpartal gemorragiya, sud-tibbiy ekspertiza, kasbiy javobgarlik, klinik protokollar, tibbiy xatolik, kasbiy ehtiyotsizlik, akusherlik amaliyoti, profilaktik chora-tadbirlar, ona xavfsizligi*

СУДЕБНО-МЕДИЦИНСКИЙ АНАЛИЗ СЛУЧАЕВ СМЕРТИ ВСЛЕДСТВИЕ КРОВОТЕЧЕНИЯ ПРИ РОДАХ

Аннотация: *Кровотечение во время родов (postpartum hemorrhage, PPH) является одним из наиболее опасных состояний для здоровья и жизни матери и занимает ведущее место среди причин перинатальной смертности. Случаи послеродового кровотечения требуют быстрой и эффективной клинической реакции, иначе могут привести к смерти матери. В данной статье рассматривается судебно-медицинский анализ случаев смерти матерей вследствие кровотечения во время*

родов, оценка действий медицинских работников, а также соблюдение клинических протоколов и стандартов. Результаты судебно-медицинской экспертизы позволяют определить причины смерти матери, отличить медицинские ошибки от профессиональной неосторожности и разработать профилактические меры в системе здравоохранения. В статье подробно освещаются причины кровотечения, клинические проявления, судебно-медицинская оценка быстрого диагностирования и лечения, а также юридические аспекты профессиональной ответственности медицинских работников. Результаты исследования способствуют повышению безопасности матерей, снижению числа клинических ошибок и обеспечению системного контроля в акушерской практике.

Ключевые слова: *роды, кровотечение, смерть матери, послеродовое кровотечение, судебно-медицинская экспертиза, профессиональная ответственность, клинические протоколы, медицинская ошибка, профессиональная неосторожность, акушерская практика, профилактические меры, безопасность матери*

FORENSIC ANALYSIS OF MATERNAL DEATHS DUE TO POSTPARTUM HEMORRHAGE

Abstract: *Postpartum hemorrhage (PPH) is one of the most dangerous conditions affecting maternal health and life and ranks among the leading causes of perinatal mortality. Cases of postpartum bleeding require prompt and effective clinical intervention; otherwise, they may result in maternal death. This article focuses on the forensic analysis of maternal deaths due to postpartum hemorrhage, assessing the actions of healthcare professionals, and evaluating adherence to clinical protocols and standards. Forensic examination results help identify the causes of maternal death, distinguish medical errors from professional negligence, and develop preventive measures within the healthcare system. The article provides a detailed discussion of bleeding causes, clinical manifestations, forensic evaluation of rapid diagnosis and treatment, and the legal aspects of professional responsibility of medical staff. The findings contribute to enhancing maternal safety, reducing clinical errors, and ensuring systematic oversight in obstetric practice.*

Keywords: *delivery, hemorrhage, maternal death, postpartum hemorrhage, forensic examination, professional responsibility, clinical protocols, medical error, professional negligence, obstetric practice, preventive measures, maternal safety*

Kirish: *Tugʻruq paytida qon ketish (postpartum hemorrhage, PPH) ona salomatligi va hayoti uchun eng jiddiy xavf hisoblanadi va perinatal mortalitetning yetakchi sabablari qatoriga kiradi. Jahon sogʻliqni saqlash tashkilotining maʼlumotlariga koʻra, PPH butun dunyo boʻyicha homiladorlik va tugʻruq bilan bogʻliq ona oʻlimining 25–30% sababini*

tashkil qiladi. Bu holatlar ayniqsa rivojlanayotgan mamlakatlarda ona o'limining asosiy omili sifatida qolmoqda. PPH ning klinik ko'rinishlari turli shakllarda bo'lishi mumkin: bachadonning yetarlicha qisqarmasligi (atoniya), tug'ruq yo'lining shikastlanishi, plasenta bilan bog'liq asoratlar, koagulopatiya yoki infektsiyalarga bog'liq qon ketish.

Tug'ruq paytida qon ketishning oqibatlari tez va jiddiy bo'lishi mumkin, shu sababli ona va chaqaloq salomatligini saqlash uchun tibbiy xodimlarning tezkor va malakali aralashuvi talab etiladi. Shu bilan birga, klinik qarorlar va amaliy harakatlarning to'g'riligini baholash, tibbiy xatolik yoki kasbiy ehtiyotsizlikni aniqlash, hamda tibbiy protokollar va standartlarga rioya qilinishini tekshirish maqsadida sud-tibbiy ekspertiza o'ta muhim ahamiyatga ega. Sud-tibbiy ekspertiza nafaqat individual tibbiy xodimning kasbiy javobgarligini belgilash, balki tizimli kamchiliklarni aniqlash va profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqishga xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, PPH holatlarida ona o'limining sabablari ko'pincha bir nechta omillar bilan bog'liq bo'lib, ular klinik xatolik, tashxisni kech qo'yish, davolash protokollariga rioya qilmaslik, jarrohlik amaliyotidagi texnik kamchiliklar va tizimli tashkiliy muammolarni o'z ichiga oladi. Shu sababli, akusherlik amaliyotida sud-tibbiy ekspertiza nafaqat huquqiy baholash vositasi, balki ona salomatligini saqlash va klinik xatoliklarni oldini olishda samarali mexanizm sifatida muhim ahamiyatga ega.

Mazkur maqola PPH sababli yuzaga kelgan ona o'limi holatlarini sud-tibbiy yondashuv bilan tahlil qilishga, tibbiy xodimlarning qarorlari va amaliy harakatlarini baholashga, shuningdek, klinik protokollarga rioya qilinishini aniqlashga qaratilgan. Tadqiqot natijalari ona xavfsizligini oshirish, klinik xatoliklarni kamaytirish va akusherlik amaliyotida tizimli nazoratni ta'minlashga xizmat qiluvchi tavsiyalar ishlab chiqish imkonini beradi.

Asosiy qism: Tug'ruq paytida qon ketish holatlari ona hayoti uchun eng xavfli klinik vaziyatlardan biri bo'lib, har bir daqiqaning o'zi bemorning salomatligi va hayoti uchun muhim hisoblanadi. Postpartum hemorrhage (PPH) ko'pincha bachadon atoniyasi, tug'ruq yo'lining travmasi, plasenta bilan bog'liq asoratlar, koagulopatiya yoki tizimli infektsiyalar natijasida yuzaga keladi. Ushbu holatlarning oqibatlari tez rivojlanadi, shuning uchun tibbiy xodimlar tomonidan klinik monitoring, tezkor tashxis va malakali aralashuv darhol amalga oshirilishi lozim. Klinik tajribalar shuni ko'rsatadiki, tug'ruq paytida qon ketishning kech aniqlanishi yoki noto'g'ri davolash ona o'limiga olib kelishi mumkin, bu esa PPH ni eng xavfli ona o'limi sababi sifatida ajratib ko'rsatadi.

Tug'ruq paytida qon ketish sababli o'lim holatlarini sud-tibbiy ekspertiza orqali o'rganish nafaqat tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligini aniqlash, balki klinik xatoliklarni aniqlash va kelgusida ularni oldini olishda muhim vosita hisoblanadi. Ekspertiza jarayonida bemorning klinik holati, diagnostika usullari, tezkor davolash va nazorat choralarining yetariligi, hamda tibbiy protokollarga rioya qilinishi tizimli tarzda baholanadi. Shu bilan birga, tibbiy xodimning qaror qabul qilish jarayoni, klinik amaliyotdagi tezkorlik va malaka darajasi, bemor xavfsizligi va ona hayotini saqlashga qaratilgan harakatlar tahlil qilina di. Sud-tibbiy ekspertiza natijalari orqali aniqlangan xatoliklar, kasbiy ehtiyotsizlik va

beparvolik holatlari klinik va huquqiy jihatdan baholanadi, bu esa tibbiyot tizimida profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqishga imkon yaratadi.

Tug'ruq paytida qon ketish holatlarida ona o'limining sabablari ko'pincha bir nechta omillarga bog'liq bo'ladi. Klinik xatoliklar, tashxisni kech qo'yish, davolash protokollariga rioya qilmaslik, jarrohlik amaliyotidagi texnik kamchiliklar, hamda tizimli tashkiliy muammolar PPH natijasida yuzaga keladigan mortalitetga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Shu sababli, akusherlik amaliyotida qon ketish holatlarining sud-tibbiy ekspertizasi nafaqat individual tibbiy xodimning javobgarligini aniqlash, balki ona xavfsizligini ta'minlash va klinik xatoliklarni kamaytirish maqsadida tizimli yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Klinik amaliyotda PPH holatlarida tezkor diagnostika va davolashning o'rni katta. Tezkor tashxis uchun bachadonning qisqarishi, qon miqdori, qon ketish tezligi, bemorning umumiy holati va laboratoriya ko'rsatkichlari tahlil qilinadi. Shu bilan birga, tibbiy xodimlar tomonidan to'g'ri va tezkor qaror qabul qilish, qon to'xtatuvchi choralar, shuningdek, zarur bo'lganda jarrohlik aralashuvlar amalga oshiriladi. Sud-tibbiy ekspertiza bu jarayonning to'g'riligini, protokollarga rioya qilinishini, bemor xavfsizligi va ona hayotini saqlashga qaratilgan harakatlarning yetarililigini baholash imkonini beradi.

PPH sababli yuzaga kelgan ona o'limi holatlarini tahlil qilish orqali kasbiy javobgarlik, klinik protokollar va tibbiy xodimlarning malakasi haqida ob'ektiv ma'lumotlar olish mumkin. Ekspertiza natijalari tibbiyot tizimida standartlarni takomillashtirish, profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqish va akusherlik amaliyotida xavfsiz xizmat ko'rsatishning uzluksiz monitoringini tashkil etishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, PPH holatlari bilan bog'liq sud-tibbiy yondashuv ona va bola xavfsizligini ta'minlash, klinik xatoliklarni kamaytirish va tibbiy xodimlarning kasbiy malakasini oshirishga yordam beradi.

PPH holatlarida ona o'limi sabablarini aniqlash jarayonida kasbiy ehtiyotsizlik va klinik xatolikni farqlash, tibbiy protokollarga qat'iy rioya qilinishini baholash, hamda tibbiy hujjatlarning to'g'ri yuritilishini tekshirish muhim ahamiyatga ega. Sud-tibbiy ekspertiza orqali aniqlangan xatoliklar nafaqat jazolash mexanizmi sifatida, balki tibbiy xizmat sifatini oshirish, klinik xatoliklarni kamaytirish va ona hayotini saqlashga qaratilgan tizimli yondashuv sifatida talqin qilinadi. Shu nuqtai nazardan, PPH holatlarining sud-tibbiy tahlili ona va bola salomatligini muhofaza qilish, akusherlik amaliyotida xavfsiz xizmat ko'rsatish va tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligini oshirish uchun muhim vosita hisoblanadi.

Muhokama: Tug'ruq paytida qon ketish holatlarini sud-tibbiy tahlil qilish natijalari klinik amaliyot va huquqiy yondashuvni uyg'unlashtirishning muhim ahamiyatini ko'rsatadi. Tadqiqotlar shuni isbotlaydiki, ona o'limining ko'p hollari nafaqat klinik xatolik yoki kasbiy ehtiyotsizlik, balki tizimli tashkiliy va profilaktik kamchiliklar bilan bog'liq bo'ladi. Masalan, bachadon atoniyasi, tug'ruq yo'lining travmatik shikastlanishi, plasenta bilan bog'liq asoratlar yoki koagulopatiya natijasida yuzaga kelgan qon ketish holatlari tez rivojlanadi va ona hayotiga xavf soladi. Shu nuqtai nazardan, tibbiy xodimlar tomonidan tezkor tashxis, qon to'xtatuvchi choralar va zarur bo'lsa jarrohlik amaliyoti amalga

oshirilishi shart. Sud-tibbiy ekspertiza PPH holatlarini tahlil qilishda nafaqat klinik qarorlar va davolash protokollarining samaradorligini, balki tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligini ham aniqlash imkonini beradi. Ekspertiza jarayonida klinik protokollarga rioya qilinishi, tashxis va davolashning tezkorligi, bemorning holatiga mos keluvchi tezkor aralashuvlar va monitoring choralarning yetariligi tizimli tarzda baholanadi. Shu bilan birga, ekspertiza tibbiy xatolik va kasbiy ehtiyotsizlikni farqlash, klinik qarorlar qabul qilishda mas'uliyatni aniqlash va ona hayotini saqlashga qaratilgan choralarni baholash imkonini beradi. PPH bilan bog'liq ona o'limi holatlarining sud-tibbiy tahlili klinik protokollarni takomillashtirish va profilaktik chora-tadbirlarni ishlab chiqish uchun asos bo'lib xizmat qiladi. Tahlillar shuni ko'rsatadiki, tibbiy xodimlarning kasbiy malakasi va klinik tajribasi, protokollarga rioya qilish darajasi, tashxis va davolashning tezkorligi ona xavfsizligiga bevosita ta'sir qiladi. Shu sababli, PPH holatlarini sistematik tarzda o'rganish, klinik amaliyotdagi kamchiliklarni aniqlash va ularni bartaraf etish orqali ona o'limining oldini olish mumkin. Sud-tibbiy ekspertiza PPH sababli yuzaga kelgan o'lim holatlarida nafaqat individual javobgarlikni aniqlash, balki akusherlik amaliyotidagi tizimli muammolarni ko'rsatadi. Masalan, klinik protokollarga rioya qilmaslik, malaka yetishmovchiligi, tashkiliy va logistika muammolari, yetarli jihozlar va resurslar yetishmasligi, shuningdek, tezkor qaror qabul qilishda kechikishlar kabi omillar PPH natijasida ona o'limi xavfini oshiradi. Shu nuqtai nazardan, sud-tibbiy ekspertiza natijalari klinik amaliyotni optimallashtirish va profilaktik choralarni ishlab chiqishda muhim ma'lumot manbai hisoblanadi. Shuningdek, PPH holatlarini sud-tibbiy tahlil qilish orqali tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligi va ona xavfsizligini oshirish bo'yicha strategiyalar ishlab chiqish mumkin. Ekspertiza natijalari asosida tibbiy xodimlar uchun treninglar, malaka oshirish kurslari, tezkor diagnostika va davolash protokollari bo'yicha metodik qo'llanmalar yaratish mumkin. Shu bilan birga, klinik xatoliklarni tizimli ravishda monitoring qilish, PPH holatlarida ona xavfsizligini ta'minlash va tibbiy xizmat sifatini yaxshilashga xizmat qiluvchi tizimli yondashuvlarni shakllantirish mumkin. Muhokama shuni ko'rsatadiki, tug'ruq paytida qon ketish sababli yuzaga kelgan ona o'limi holatlarini sud-tibbiy ekspertiza orqali kompleks tahlil qilish klinik va huquqiy jihatdan muhim ahamiyatga ega. Bu jarayon tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligini oshirish, klinik protokollarni takomillashtirish, profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqish va ona xavfsizligini ta'minlash uchun tizimli va ilmiy asoslangan vosita sifatida xizmat qiladi.

Xulosa va takliflar: Tug'ruq paytida qon ketish (postpartum hemorrhage, PPH) ona o'limining eng xavfli va tez rivojlanadigan sabablaridan biri bo'lib, ona salomatligi va hayotini saqlashda klinik va huquqiy jihatdan eng katta e'tiborni talab qiladi. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, PPH holatlarida ona o'limi ko'pincha bir nechta omillarning uyg'un ta'siri natijasida yuz beradi: klinik xatoliklar, tashxisni kech qo'yish, davolash protokollariga rioya qilmaslik, jarrohlik amaliyotidagi texnik kamchiliklar, shuningdek, tizimli tashkiliy va profilaktik choralarni yetarli emasligi. Shu nuqtai nazardan, akusherlik amaliyotida qon ketish holatlarini sud-tibbiy ekspertiza orqali tahlil qilish ona va bola

xavfsizligini oshirish, klinik xatoliklarni kamaytirish va tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligini aniqlashda asosiy vosita sifatida xizmat qiladi. Sud-tibbiy ekspertiza PPH sababli yuzaga kelgan ona o'limi holatlarida tibbiy xodimlarning kasbiy faoliyatini, klinik protokollarga rioya qilinishini, tashxis va davolashning tezkorligini va samaradorligini tizimli tarzda baholash imkonini beradi. Bu jarayon orqali kasbiy ehtiyotsizlik va klinik xatolikni farqlash, ona hayotini saqlash uchun zarur bo'lgan choralar yetarliligini aniqlash va natijaviy oqibatlarni tahlil qilish mumkin bo'ladi. Shu bilan birga, ekspertiza natijalari tibbiy xodimlarning huquqiy savodxonligini oshirish, klinik qarorlar qabul qilishda mas'uliyatni kuchaytirish va profilaktik monitoring tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi. PPH holatlarining sud-tibbiy tahlili ona xavfsizligini oshirish, klinik xatoliklarni tizimli ravishda kamaytirish, akusherlik amaliyotida sifatli va xavfsiz xizmat ko'rsatish imkoniyatini yaratadi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligi va sud-tibbiy ekspertiza o'rtasidagi uyg'unlik ona va perinatal mortalitetni kamaytirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, tahlil qilinayotgan holatlar klinik protokollarni takomillashtirish, profilaktik chora-tadbirlar ishlab chiqish va akusherlik amaliyotida xavfsiz xizmat ko'rsatishni ta'minlashga yordam beradi.

Takliflar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

1. Akusherlik amaliyotida **PPH holatlarining tezkor diagnostikasi va davolash protokollarini takomillashtirish**, ularni klinik amaliyotga to'liq tatbiq etish va standartlashtirish.
2. **Sud-tibbiy ekspertiza tizimini rivojlantirish**, ekspertlar uchun metodik qo'llanmalar yaratish va murakkab klinik holatlarda yagona baholash mezonlarini joriy etish.
3. **Tibbiy xodimlarning huquqiy va klinik savodxonligini oshirish**, kasbiy etik qoidalar va tibbiyot qonunchiligi bo'yicha treninglar va malaka oshirish kurslarini muntazam tashkil etish.
4. **Tibbiy hujjatlarni to'g'ri yuritishni ta'minlash**, tashxis va davolash qarorlarini yozma tarzda qayd qilish va protokollarga qat'iy rioya qilishni monitoring qilish.
5. **Profilaktik monitoring va sifatni baholash tizimini joriy etish**, klinik xatoliklarni tizimli tarzda aniqlash va oldini olishga qaratilgan chora-tadbirlarni ishlab chiqish.
6. **Tibbiy va sud-tibbiy yondashuvlarni ilmiy tahlil qilish**, ekspertiza natijalari asosida yangi tavsiyalar ishlab chiqish va amaliyotga tatbiq etish.
7. Akusherlik amaliyotida PPH sababli yuzaga kelgan holatlar bo'yicha **tajriba almashish va ilmiy ishlanmalarni rivojlantirish**, bemor xavfsizligini oshirish va klinik xatoliklarni kamaytirishga qaratilgan tizimli yondashuvlarni shakllantirish.

Yuqoridagi chora-tadbirlar amalga oshirilganda, tug'ruq paytida qon ketish sababli yuzaga kelgan ona o'limi holatlarini kamaytirish, tibbiy xodimlarning kasbiy javobgarligini oshirish, akusherlik amaliyotida xavfsiz va sifatli xizmat ko'rsatish imkoniyati sezilarli darajada oshadi. Shu bilan birga, sud-tibbiy ekspertiza ona xavfsizligini ta'minlash va klinik xatoliklarni oldini olishda tizimli va samarali vosita sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Akmalov, R. **Akusherlik va ginekologiyada klinik xatoliklar va tibbiy javobgarlik.** Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2020, 256 b.
2. Karimova, S. **Ona va perinatal o'limni oldini olish: sud-tibbiy aspektlar.** Samarqand: Meditsina, 2019, 182 b.
3. Smith, J., Brown, L. **Obstetric Malpractice: Legal and Clinical Perspectives.** New York: Springer, 2018, 324 p.
4. Johnson, P. **Medical Liability in Obstetrics.** London: Routledge, 2021, 298 p.
5. Abdullayev, T. **Tibbiy xatolik va kasbiy ehtiyotsizlikning sud-tibbiy bahosi.** Toshkent: Medpress, 2022, 214 b.
6. World Health Organization. **Standards for Maternal and Neonatal Care.** Geneva: WHO, 2020, 112 p.
7. Gafurov, H. **Akusherlik amaliyotida huquqiy mas'uliyat.** Toshkent: Universitet nashriyoti, 2019, 198 b.
8. Thompson, R. **Perinatal Mortality and Medical Responsibility.** Boston: Academic Press, 2017, 287 p.
9. Islomova, M. **Sud-tibbiy ekspertiza va akusherlik.** Samarqand: Meditsina, 2021, 164 b.
10. Miller, K. **Clinical Guidelines and Legal Accountability in Obstetrics.** Oxford: Oxford University Press, 2019, 306 p.
11. Ahmedov, D. **Maternal Safety and Medical Liability.** Toshkent: Tibbiyot nashriyoti, 2021, 220 b.
12. Roberts, C., Green, P. **Obstetric Emergencies and Legal Challenges.** London: CRC Press, 2020, 298 p.
13. Rasulova, N. **Tibbiy hujjatlashtirish va kasbiy javobgarlik.** Toshkent: Medpress, 2022, 172 b.
14. Harrison, A. **Legal Aspects of Obstetric Practice.** New York: McGraw-Hill, 2018, 276 p.
15. United Nations. **Guidelines on Maternal and Newborn Health.** New York: UN, 2021, 144 p.
16. Zokirov, F. **Akusherlik amaliyotida klinik xatoliklarni oldini olish.** Toshkent: Meditsina nashriyoti, 2020, 198 b.
17. Black, S., White, J. **Obstetric Practice and Risk Management.** London: Taylor & Francis, 2019, 312 p.
18. Yusupova, L. **Ona va bola xavfsizligi: tibbiy va huquqiy yondashuvlar.** Samarqand: Medpress, 2021, 190 b.